

Terörle Mücadelede Bütüncül Yaklaşımın Sosyal Politika Uygulamaları Bağlamından Algılanması: Suruç İlçesi Örneği

Perceived Effects of an Integrated Approach to Counter-Terrorism within the Context of Social Policy Implications: Case of Suruc District

Fatih Akbulut¹

Fatih Beren²

Özet

Terörle mücadeleyi salt silahlı mücadeleden ibaret görmeyen; toplumsal, siyasal ve ekonomik aktörlerin/projelerin de terörle mücadele sürecinde aktif olmalarını öngören bir yaklaşım olan terörle mücadelede, bütüncül yaklaşım stratejisi son dönemde kamuoyu tarafından daha fazla ilgi görmekte ve daha fazla öne çıkmaktadır. Bu yaklaşıma göre, terörle mücadelede önleme/ön alma çalışmaları en az teröre karşı silahlı mücadele kadar önemlidir. Çünkü teröre giden yolların kapanması insanların suça bulaşmasının önüne geçecek ve terörün vermesi muhtemel zararları daha sürecin başından engellemiş olacaktır. Terörü önlemede etkili olan bu önleyici çalışmalar ise daha ziyade teröre bulaşma potansiyeli bulunan kişi ya da kitlelere yönelik olarak gerçekleştirilen sosyal, siyasal ve ekonomik projeler olarak ortaya çıkmaktadır. Son dönemde ağırlık kazanan bu projelerin, bölge halkı tarafından nasıl algılandığı araştırmanın temel sorusunu oluşturmaktadır. Bu çerçevede bölgede yaşayan ve sosyal projelerden yararlanan kişiler ile yararlanmayanlar arasında terör sorununa bakış ve terörle mücadele algısı açısından farklılıklar olup olmadığı ve eğer varsa bu iki grubun algısı arasında ne gibi farklılıklar olduğu q metodoloji tekniği ile incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Terörle Bütüncül Mücadele, Sosyal Politika Uygulamaları, Q Metodu.*

---

¹ Dr.,Kaymakam, mr.fatih@gmail.com.

² Dr., fatihberen@gmail.com.

Abstract

Integrated antiterrorism approach has recently attracted more public attention and became more widely discussed in academic papers. An integrated approach envisages antiterrorism more than just a matter of armed struggle. It proposes an active role for social, political, economic actors/projects. According to this approach, preventive and proactive precautions are as important as military operations. Because, blocking the ways which channel people to terror crimes may prevent people from becoming criminals and other possible damages at the very beginning. These kind of effective anti-terror measures comprises social, political, economic projects targeting risky groups and individuals. The main problematic of this article is: to uncover how these projects are perceived by the people in the region. Within this framework, using Q Methodology technique, it's studied if there is a difference in perception of terror problem and fight against terror between those individuals who benefit from social project and those who are not.

Keywords: *Integrated Antiterrorism, Social Policy Implications, Q Method.*

Giriş

Günümüzde terörle mücadele, salt olarak silahla gerçekleştirilen mücadele olarak dar perspektifli değil; terörü sosyal bir sorun olarak da gören ve ona yönelik de çözüm önerileri gerçekleştirmeye çalışan geniş perspektifli bir mücadele olarak algılanmaktadır. Bu perspektif gereği de terörle mücadelede sadece asker ya da polis gibi silahlı unsurlarla değil, sosyal sorunun tespiti, teşhisi ve tedavisi noktasında kilit rol taşıyan mülki idare, yerel yönetimler, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları gibi diğer aktörlerin de yer aldığı bütüncül bir yaklaşımla sürdürülmektedir.

Bu açıdan bakıldığında, terörü besleyen nedenler, insanları suça ve teröre iten etmenler, terörü ve terör örgütünü besleyen hususlar ve terör örgütünün nasıl eleman devşirdiği gibi konular masaya yatırılır ve yapılan risk analizleri sonucunda ortaya konularak yeni politikalar belirlenmeye çalışılır. Burada amaç bir teröristi öldürmek değil; terörü besleyen nedenleri ortadan kaldırmak, bir teröristi yakalamak değil; teröre giden yolları kapamaktır. Bu da ancak terörü bütün olarak görmek ve terörle bütüncül mücadelede edebilmek ile gerçekleşebilir.

Terör örgütünün elindeki en önemli, en güçlü ve en tehlikeli silahın devletin yapmış olduğu hatalar olduğu bilinmektedir. Bu da; terörle mücadelenin ‘sıfır hata’ ile yani insan hak ve özgürlüklerine saygılı, hukukun üstünlüğü prensibine uygun ve terör örgütünün eline kullanabileceği herhangi bir propaganda malzemesi vermeden yürütülmesi gerektiğini göstermektedir. Bunun da en rasyonel yolu, kişinin daha suça/teröre bulaşmadan engellenebilmesi ve mücadelenin şiddet zeminine taşınmadan terörün önlenmesidir. Sağlık hizmetlerinde görülen koruyucu hekimlik çalışmaları nasıl ki hasta için en az risk taşıyan ve en az maliyetle sonuçlanabilen bir sağlık hizmeti türü ise terörle bütüncül mücadele stratejisi veya terörü önleme çalışmaları da aynı şekilde en az riskli ve en az maliyetli bir terörle mücadele stratejisidir.

Terörü önleme çalışmalarında, sosyal politika uygulamaları da önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmalar, suça/teröre bulaşması muhtemel kişiler için suça/teröre giden yolları kapatır ve terör örgütünün eline propaganda malzemesi vermeden teröre karşı oldukça etkili bir mücadele gerçekleştirir (Beren, 2011: 81).

Bu çalışmada da sosyal politika uygulamalarının terörle bütüncül mücadeleye ve terörü önleme çalışmalarına etkilerinin, sosyal proje uygulamalarından yararlanan kişiler tarafından nasıl algılandığının ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu

çerçeveden hareketle, Şanlıurfa ilinin Suruç ilçesinde sosyal proje uygulamalarından yaralanan 16 kişi ile bu projelerden yaralanamayan 16 kişinin (toplam 32 kişinin) terörü önleme ve terörden mağdur olmamaya (terörle bütüncül mücadele edebilmeye) ilişkin görüşleri sınanmaya çalışılmıştır. Alan araştırmasına geçmeden önce konunun daha net olarak algılanabilmesi için bu bölümde terörle mücadeleye ilişkin genel kavram ve tartışmalara özet olarak yer verilecektir.

Terörle Mücadelede Bütüncül Yaklaşım

Modern çağın bir savaşım stratejisi olarak görülen terör, şiddet eylemleri üzerinden politik mesajlarını hedef kitlelere ulaştırmayı amaçlayan bir iletişim stratejisi olarak tanımlanmaktadır (Laquer, 1978; Bal, 2006). Üzerinde kolayca mutabık kalınabilen bir kavram olmasa da terörün, sivillere yönelik şiddet içermesi, terörü belirginleştiren en önemli niteliklerden biridir (Ganor, 2002). Terörle mücadelenin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi ve anlatılabilmesi için öncelikle terör, terörist ve terörizm kavramları üzerinde durulmalıdır. Çatı bir kavram olan terörün altında yer alan terörist ve terörizm kavramları en yalın ifade ile stratejik eylem ve stratejik söylem olarak ayrıştırılabilir (Bal, 2006; Beren, 2012). Yani terör örgütleri ve teröristle mücadele süreci nasıl ki stratejik eylemleri ifade ediyorsa; terörizmle mücadele de kültürel, siyasal ve sosyal etmenleri içeren strateji ve söylem alanlarını ifade etmektedir. Bu çalışmada terörle mücadele kavramı geniş bir perspektiften ele alınarak, terörle mücadelede bütüncül yaklaşım stratejisi vurgulanmaya çalışılacaktır.

Ülkelerin/toplumların tarihsel geçmişleri, politik değeri ve coğrafi konumları nedeniyle farklı ülkelerin terörle mücadele stratejileri arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin 9/11 terörist saldırılarına karşı ortaya konulan terörle mücadele politikasında ABD ile Avrupa ülkeleri arasında önemli görüş ayrılıkları bulunduğu görülmektedir (Bal ve Laçiner, 2004). Ayrıca ülkeler de zamanın değişmesi ile birlikte terörle mücadele politikalarını revize etmekte ve değiştirmektedir. Dolayısıyla terörle mücadele stratejileri, toplumdan topluma ve zamandan zamana farklılık göstermektedir. Türkiye'nin terörle mücadele stratejisi dört dönem halinde incelenebilir.

Türkiye sistematik anlamdaki terör hareketleri (aşırı sol terör hareketleri) ile ilk olarak, dünya politikasında soğuk savaşın egemen olduğu 1960'lı yıllarda tanışmıştır. Bal ve Laçiner'e (2004) göre Türkiye'nin terörle tanıştığı bu ilk evredeki güvenlik politikaları, güvenlik ağırlıklı olarak yapılandırılmış ve bu politikalar çoğu zaman tepkisel olarak uygulanmış ve terörün nedenselliği

üzerinde yeteri kadar durulmamıştır. Türkiye o dönem, güvenlik endeksli terörle mücadelede politikalarına ağırlık verdiği gibi sivil inisiyatife ve dolayısıyla ekonomik, kültürel, sosyal ve politik projelere gereği kadar ağırlık vermemiş ve sadece güvenlik güçleri (asker ve polis) endeksli terörle mücadele taktik ve stratejileri geliştirmiştir (Bal ve Laçiner, 2004).

Türkiye'nin etnik terörle tanıştığı 1980'li yıllara gelindiğinde ise terörle mücadele politikalarının sadece güvenlik (güçleri) endeksli politikalardan ibaret olmaması gerektiği gibi farklı fikirlerin de çıktığı görülmektedir. Türkiye'nin terörle mücadele deneyiminin üçüncü evresi ise dini istismar eden terör örgütleri ile tanıştığı 1990'lı yıllardır ve özellikle Hizbullah terör örgütü ile mücadele için geliştirilen güvenlik politikaları, Türkiye'nin terör alanındaki (özellikle teröristle mücadele hususunda) tecrübe ve birikimlerinin sahaya (uygulamalara) yansıtıldığı dönemdir (Bal ve Laçiner, 2004). 2000'li yıllarda Hizbullah terör örgütüne karşı birçok ilde eş zamanlı gerçekleştirilen operasyonlarda güvenlik güçlerinin koordinasyonu, bilgi paylaşımı, teknik donanımı, doğru istihbaratı ve teröristlerin profilini tam olarak çıkarabilmesi sonucu terör örgütünün hem çekirdeğine (merkez kadrosuna) hem de illerdeki yapılanmalarına operasyon yapılarak başarılı bir adli çalışma ile terör örgütüne önemli ölçüde zarar verilebilmiştir (Bal, 2000).

Bal ve Laçiner (2004) yazısında, Türkiye'nin terörle mücadele alanındaki kazanımlarını, güvenlik güçlerinin kazanımları ve sosyal, ekonomik, yasal ve politik alandaki kazanımlar olmak üzere iki ana grupta toplamaktadır. “Terörle mücadelede bütüncül stratejiler” olarak da ifade edilebilen bu iki ana gruptan ilki teröristle mücadele alanındaki profesyonelliğe işaret etmekte iken; ikinci grup ise terörün söylem alanını inşa eden terörizm ile mücadeleye işaret etmekte ve zihinsel çabanın ürünü olan terörü anlama ve buna dönük projeler üretebilmeyi ifade etmektedir (USAK, 2007).

Terörün söylem alanı ile mücadeledeki en önemli aktörlerin ise asker ve polis olmadığı; aksine mülki idare, yerel yönetimler, STK'lar, üniversiteler ve araştırma merkezleri gibi tüm toplumsal aktörlerin olduğu akademisyenlerce de bürokratlarca da kabul edilmeye başlamıştır. Bu kapsamda siyasal aktörler “demokratik açılım” projesi başlatmış, üniversiteler terörün nedenleri ve kaynakları ile ilgili sempozyum ve konferans gibi akademik çalışmalar yürütmüş, STK'lar toplumsal duyarlılığı geliştirmek ve toplumsal birlikteliği/kardeşliği güçlendirme adına farklı farklı projeler üretmiş, Mülki idare SODES projeleri üzerinden gençlere meslek edindirme seminerleri, okuma

yazma kursları ve öğrencilere yönelik etüt merkezleri kurarak bölge insanının yaşam kalitesini arttırmayı hedeflemiştir. Tüm bu faaliyetler, terörle mücadele felsefesindeki yaşanan dönüşümü göstermektedir ki; bu dönüşüm teröre karşı parçalı mücadeleden bütüncül mücadeleye, cezalandırma odaklı stratejilerden yaşatma odaklı stratejilere geçildiğine işaret etmektedir.

Terörün söylem alanı ile mücadele, üniversitelerin, araştırma merkezlerinin, düşünce kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin ve diğer kamu bürokrasisinin de terörle mücadele alanına girmesine sebep olmuş ve terörle mücadele zeminine farklı anlayış ve yaklaşımları, çeşitli çözüm önerilerini ve bölgeye özgü üretilen uygulamaları taşımıştır. Bu yaklaşımın merkezinde, terörü ve teröristi anlama ve terörün ortaya çıkmasına neden olabilecek faktörlerin minimize edilmesi; yani proaktif mücadele yer almaktadır.

Özellikle 2000’li yıllar ve sonrasında delilden sonuca ulaşma felsefesinin benimsendiği polislik felsefesine paralel olarak, terörle mücadelede de bir revizyona ihtiyaç duyulduğu ve bu çerçevede reaktif (tepkisel) ve anlık (duygusal) terörle mücadele stratejileri yerine proaktif (önleyici) ve rasyonel terörle mücadele stratejilerinin benimsenmesi tavsiye edilmiştir (USAK, 2007). Bu çalışmalar bir yönü ile terörist eylemlerin daha kısa sürede ve daha net olarak nasıl aydınlatılabileceği sorusuna yanıt ararken, bir taraftan da proaktif bir çalışma olan terörü önleme stratejilerine odaklanmaktadır. Diğer bir ifade ile terörü önleme projeleri olarak görülebilen bu çalışmalar, bir taraftan dağdaki teröristlerin indirilmesi ve topluma/sisteme entegre edilmesi ile birlikte, diğer taraftan da dağa çıkması (terör örgütüne katılması) muhtemel gençler üzerinde çalışma yapılarak suça/terör bulaşmalarının engellenmesi ya da en azından minimize edilmesine yönelik olarak gerçekleştirilmektedir.

Suçun Önlenmesinde Sosyal Destek Teorisi

İnsanları suçtan uzak tutma ile ilgili kriminoloji teorileri incelendiğinde kontrol teorilerinin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Colvin’e göre de kontrol teorileri zorlayıcı nitelikte olabileceği gibi, sosyal destek şeklinde zorlayıcı olmayan tarzda da olabilmektedir. Colvin bu yaklaşımı iki farklı parametre ile de zenginleştirerek kontrolün sistematik ve tutarlı bir şekilde yürütülebileceği gibi tutarsız bir şekilde de yürütülebileceğini de ifade etmektedir (Dolu, 2010: 279).

Bu yaklaşım çerçevesinde, tutarlı bir şekilde gerçekleştirilen sosyal destek merkezli bir kontrol yaklaşımı, hem bireyi tahrik etmeyecek hem de bireyin kontrol eksikliği yaşadığı düşüncesine kapılmasının önünü alabilecektir (Dolu,

2010: 281). Zorlama yerine kullanılacak olan sosyal destek ile bireyin özgüveni olgunlaşacak ve bu sayede kendini ifade etmeye yönelik ihtiyaçlarını illegal yollardan/sosyal gruplardan karşılama arayışının önü alınmış olacaktır. Terör örgütü tarafından örgüte yeni eleman devşirme enstrümanı olarak kullanılan gençlik merkezleri (enstrüman kursu, halkoyunları kursu vs.) ya da meslek edindirme kurs ve programları gibi aktiviteler, özellikle sosyal imkanların nispeten daha sınırlı olduğu Güneydoğu Anadolu bölgesindeki kentlerde çok daha fazla öneme sahiptir. Resmi ya da özel, terör örgütü dışı oluşumlarca açılan gençlik merkezlerindeki sosyal ve kültürel aktiviteler gençlerin özgüvenlerini tesis edecek, suça bulaşma olasılıklarını minimize edecek önemli kaynaklardır. Bu merkezler gençler üzerinde zorlayıcı olmayan tutarlı bir etki yapması nedeni ile terörle / suçla mücadelede önemli bir basamağı teşkil etmektedir.

Tutarsız olarak gerçekleşen/gerçekleştirilen zorlayıcılıktan uzak (sosyal destek merkezli) çalışmalar her zaman istenen sonuçları sunmayabilmektedir (Dolu, 2010: 282-283). Sosyal destek ihtiyacı olan birey ya da gruplar bu destekleri, ihtiyacı oldukları zaman diliminde bulamadıkları takdirde yine legal olmayan kişi ya da gruplarla temasa geçerek oradan karşılama çabası içine girebilmektedir.

Tutarlı zorlayıcı kontrol modelinde ise sistem cezalandırma odaklı işlemektedir ve birey ya da gruba ihtiyaçları olduğu sosyal destek istendiği ölçüde sağlanamamaktadır. Bu yöntem, bireyin itaat edip uyum göstereceği ön kabulüne dayanır ki durum her koşul ve zamanda geçerli olamamaktadır.

Tutarsız zorlayıcı kontrol modelinde ise katı bir cezalandırma stratejisi uygulamaya konulurken bunu düzenli ve planlı bir şekilde yaşama geçirilmemesi beklenmemektedir (Dolu, 2010: 283). Burada dikkat çeken en belirgin husus, bu modelde keyfi uygulamaların esas olmasıdır. Bir davranış modülü ceza kapsamına girerken, aynı davranış kentin farklı bir noktasında ya da farklı bir zaman diliminde ceza kapsamı dışında tutulabilmektedir. Görülen bu dengesizlik önleyici suçla mücadele konsept ve hareket tarzına uyumlu olamamaktadır.

Bu çalışmada da zorlayıcı olmayan kontrol çeşidinin tutarlı olması halinde suçun önlenebileceği; fakat tutarsızca yürütülen sosyal destek projelerininse terörle mücadeleye beklenen katkıyı sağlayamayacağı test edilmektedir.

Sosyal Devlet ve Sosyal Politika

Suç teorilerinden kimisi birey, kimisi ise toplum üzerine daha fazla odaklanmaktadır. Önleyici tedbirlerin yeterince alınmadığı ve kişileri suçtan uzak tutan düzenlemelerin eksik olduğu durumlarda suça karışma ihtimali artmaktadır. Terör suçları bakımından konuya yaklaşıldığında sosyal politika kapsamındaki tedbirlerin önemi yadsınmaz (Fert, 2007). Çünkü sosyal politika geniş anlamı ile ele alındığında; “sosyal bütünlüğü parçalama eğilimi gösteren zıtlıkların, gerginliklerin ve çatışmaların barışçı ve toplumdaki farklı tarafların ortaklaşa kabul edeceği yollarla çözümlenmesine yönelik politikalar üretir” (Tokol ve Alper, 2011: 4). Uygulanan sosyal politikaların ana amacı: insanca yaşanabilecek bir ortamın oluşturulmasıdır. Bu nedenle yoksulluğun yok edilmesi, sosyal politikaların hedeflerinin başında gelen önemli bir husustur (Koray, 2011; Tokol ve Alper, 2008).

İlk ortaya çıktığı yıllarda dar bir çerçevede işçi sınıfının sorunlarına yönelik oldukça sınırlı amaçları olan sosyal politika, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra salt bir sosyal güvenlik sisteminin ötesine geçip, sosyal devleti gerçekleştirmeyi amaçlayacak şekilde daha geniş anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde sosyal politika eğitimde, sağlıkta, barınma olanaklarında herkes için asgari bir düzeyin sağlanması, yoksulluğun ve işsizliğin azaltılması gibi temel ekonomik ve sosyal hak ve özgürlüklerin sağlanmasını hedeflemeye başlamıştır. Günümüzde sosyal politika toplumsal hayatı olumsuz etkileyen ve toplumsal bütünlüğü tehdit eden her türlü sorunla ilgilenmeye yönelmiştir. Özellikle gelişmiş toplumlarda farklılaşan bireysel ve grup ihtiyaçlarına cevap vermek üzere sosyal politika alanında da kapsam genişlemiş ve çeşitlenerek zenginleşmiştir (Tokol ve Alper, 2011: 2-5). Sosyal politika üçüncü kuşak haklar kapsamında değerlendirilen kadın, çocuk, çevre hakları gibi hakları da uygulama alanına almıştır. Bu uygulamalar, zaman zaman geçmişte ortaya çıkmış dengesizlikleri gidermek amacıyla pozitif ayrımcılık yapma noktasına kadar gelebilmektedir (Koray, 2008: 32-41). Örneğin bu çalışma kapsamında değerlendirilecek olan İş-Kur ve SODES Projeleri, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin bölgesel sosyal kalkınmışlık farklılıklarını azaltmak üzere uygulamaya koyduğu büyük ölçekli ve geniş kapsamlı pozitif ayrımcılık programlarıdır.

Bir ülkede yaşayan tüm bireylerin sosyal ve ekonomik durumlarını düzeltmeyi amaçladığından dolayı sosyal politika ile vatandaşlık kavramı arasında doğrudan bir bağlantı olduğu ileri sürülmektedir. Sosyal vatandaşlık olarak tanımlanan bu

görüşü savunanlar, sosyal hakların benimsenmesinin refah devletinin meşruiyet zeminini oluşturduğunu belirtmekte ve bu hakların toplumu oluşturan bireylerin birbirine yardım etme yükümlülüğünden ayrı, vatandaş olmaktan ileri geldiğinin altını çizmektedirler (Şenkal, 2005: 227; Özkazanç, 2009). TC Anayasası'nın beşinci maddesinde de kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmak, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamak devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmıştır. Ortaklaşa paylaşılan değerler üzerine kurulu olan sosyal örgütlenmenin, yani toplumsal yapının çeşitli nedenlerle bozulması ya da başarısızlığı sonucu sosyal olarak ana kütlenin dışında kalmış bireyler ve gruplar ortaya çıkabilmektedir. Bu durumu ifade etmek üzere ortaya çıkan ve toplumsal bütünleşmenin karşısı olarak ele alınan sosyal dışlanma; sivil, politik, ekonomik, sosyal vatandaşlık haklarından mahrum olma- edilme durumu olarak tanımlanmaktadır. İşgücü piyasasındaki değişimler, sosyal korumanın gerilemesi, gelir dağılımındaki adaletsizlikler ve yoksullukla beraber artan eşitsizlikler birbirleriyle etkileşim halinde sosyal dışlanmaya neden olan faktörler olarak görülmektedir. Bireysel açıdan ele alındığında, insanı toplumsal hayata bağlayan ve onu toplumun bir üyesi yapan ihtiyaçların yeterince karşılanamaması durumunun sürekli bir hal alması, kişinin kendi öz saygısının zedelenmesine, çevrelerindeki insanlara ve toplumsal kurumlara olan inanç ve güveninin azalmasına ya da ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Toplumsal açıdan bakıldığında, sosyal değerlerin geçerliliğini yitirmesi ve topluma karşı sorumlulukların göz ardı edilmesi, içinde yaşanan toplumsal düzenin meşruiyetini sorgulanır hale getirmektedir. Toplumsal kurumların ve normların etkinliğinin azalması yabancılaşıma neden olabileceği gibi, ciddi toplumsal olaylara da neden olabilmektedir (Çakır, 2002). Bu gibi tehlikeleri bertaraf etmek üzere kimi ülkelerde sosyal içerme projeleri uygulanarak bireylerin topluma kazandırılmasına çalışılmaktadır.

Sosyal Politika Araçları

Sosyal politikaların hem devlet politikası hem de maliyetli oldukları göz önüne alındığında, devletlerin gelişmişlik düzeylerine göre toplumdan topluma farklılıklar gösterdiği söylenmektedir (Tokol ve Alper, 2011: 2). Ancak; istihdam ve işsizlik, gelir dağılımı ve yoksulluk, sosyal güvenlik, sosyal dışlama -sosyal içerme, ayrımcılık- pozitif ayrımcılık, dezavantajlı gruplar genellikle sosyal politika sorunlarının ana başlıkları olarak birçok bilimsel çalışmada ele

alınıp çalışılan konulardır (Koray, 2008; Tokol ve Alper, 2011). Bu sorunlarla başa çıkmak ve sosyal devlet olmanın gereğini yerine getirmek üzere uygulanan sosyal politika araçları, en geniş anlamda devletin istihdamı artırmak ve toplumdaki genel refah düzeyini artırmak amacıyla uyguladığı tüm para, kredi, maliye, dış ticaret politikaları ve piyasa düzenlemeleri gibi kamu politikalarını kapsar. Daha dar anlamda ise doğrudan yoksul, güçsüz ve ihtiyaç halindeki vatandaşları korumayı amaçlayan bu araçları; sosyal güvenlik sistemi, sosyal yardımlar, sosyal hizmetler, sosyal içerme projeleri olarak sıralayabiliriz (Fert, 2007: 31-32).

İstihdam Sağlama: Çalışma çağındaki nüfusun mal veya hizmet olarak bir ürün artışı yaratmak amacıyla istihdama katılması; bu üretime katılması karşılığında gelir ve saygınlık kazanması zenginliğin yaratılmasında ve dağıtılmasında en önemli araçtır. Ancak bireyler kimi zaman çalışma isteği ve kabiliyetinde olmalarına rağmen, düzenli ve sürekli bir iş bulamamaktadır. İşsizlik olarak adlandırılan bu durum ekonomik olarak bir üretim faktörü olan emeğin atıl durumda kalması, potansiyelin değerlendirilememesi sonucunu doğurduğu gibi, toplumda sosyal, siyasal ve psikolojik pek çok olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir. Örneğin işini kaybeden bir kişi ailesine ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere karşı itibarını, özgüvenini ve kendisine olan saygısını, işinin hayatında merkezi bir role sahip olması nedeniyle çalışma arkadaşlarını ve sosyal çevresini, bir iş yapıyor olmasına bağlı olarak topluma karşı olan sorumluluk duygusunu kaybetmektedir (Tokol ve Alper, 2011: 77-94).

Yoksullukla Mücadele Çalışmaları: Sosyal güvence altında, sağlıklı bir çevrede, bir işte çalışarak, kaliteli eğitim imkânlarına sahip, insan onuruna yakışır asgari yaşam standartlarının sağlanması isteği bizi kaçınılmaz olarak yoksulluğun ortadan kaldırılması hedefine yöneltmektedir. Yoksulluğun çok boyutlu bir olgu olması nedeniyle, kimlerin yoksul sayılabileceği tartışmalıdır. Ancak; en yalın haliyle bir hanede yaşayanların minimum yaşam düzeyi ya da temel ihtiyaçlarını karşılayabilmelerine yetecek kadar mal ve hizmet satın alırken ödenmesi gereken para miktarı “yoksulluk sınırı” olarak tanımlanmaktadır (Fert, 2007: 40; Tokol ve Alper, 2011: 122-124). Yoksulluğun nedenleri adaletsiz gelir dağılımı, ekonomik krizler, işsizlik gibi ekonomik olabileceği gibi; hızlı nüfus artışı, yetersiz eğitim düzeyi, yaşanan bölge gibi demografik nedenler de olabilmektedir (Yılmaz, 2006: 14-48).

Yoksulluğun nedenleri olan sosyal risklerin azaltılması ve kontrol altına alınması, yani yoksullukla mücadele, ya dolaylı bir şekilde ekonomik büyüme

yoluyla genel refah artışına bağlı olarak yoksulların gelirinde ve yaşam standartlarında da bir iyileşme olması; ya da doğrudan eğitim, sağlık, konut, beslenme gibi temel ihtiyaçlar noktasında devletin uygulamaya koyduğu programlar ve projeler yoluyla olmaktadır. Türkiye’de doğrudan sosyal koruma sağlayan, sosyal yardım yapan kamu kurumlarının başlıcaları, 2011 yılından itibaren bu alanda daha sağlıklı ve bütüncül politikalar üretebilmek amacıyla, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısı altında toplanmıştır. Bunun yanında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TOKİ ve yerel yönetimler de yoksullukla mücadele ve sosyal koruma konusunda üzerlerine düşeni yapmaktadırlar (Kaya, 2009: 66-80; Koray, 2008: 391-504; Yücesan-Özdemir ve Kutlu, 2010).

Sistemde yer alan kurumlar tek tek ya da beraberce sosyal güvenlik, sosyal yardım hizmeti, sosyal bütünleşmeyi sağlamaya katkı yapma, sosyal çatışmaları önleme, sosyal sorumluluğun kazanılması, yabancılaşmanın engellenmesi, gelirin yeniden dağılımı gibi önemli görevleri yerine getirmektedirler (Yılmaz, 2006: 48-55). Gelirin yeniden ve daha adil bir şekilde dağıtılmasında sosyal politika aracı olarak kullanılan sosyal güvenlik sistemi, hem yüksek gelir gruplarından düşük gelir gruplarına gelirin yeniden dağıtılmasını sağlamakta; hem de aynı gelir grubunda yer alan vatandaşlar arasında gelirin yeniden dağıtılmasına aracılık etmektedir. Diğer bir ifadeyle, sosyal güvenlik sistemi sayesinde çalışanlardan işsizlere, sağlıklılardan hastalara, gençlerden yaşlılara gelir aktarımı yapılması sağlanmaktadır (Tokol ve Alper, 2011: 128-130). Diğer sosyal politika araçlarıyla kıyaslandığında sosyal güvenlik sistemi gelir düzeyine, yaşına, cinsiyetine, mesleğine bakmaksızın vatandaşların neredeyse tamamını doğumdan ölüme kadar kapsayacak tedbirler aldığından ve kullandığı bütçenin büyüklüğü göz önüne alındığında en kapsamlı, en etkin ve doğrudan sonuç veren bir araçtır; örneğin Türkiye Cumhuriyeti bütçesinin %40’ından fazlası SGK harcamalarına ayrılmaktadır (Tokol ve Alper, 2011: 163-190).

Sosyal Yardımlar: Sosyal güvenlik sisteminin dışında kalan ve muhtaç durumda olan kişilere yönelik olan, sosyal güvenlik sisteminin açıklarını kapatıcı tedbirlerin bütünü olarak tanımlanan sosyal yardımlar, sosyal politika uygulamalarının tamamlayıcı bir unsuru olarak kabul edilmektedirler. Sosyal yardımlar, diğer tedbirlerin yanında yoksulluğu önlemede en son başvuru olan bir araç olarak görülmektedir (Yücesan-Özdemir ve Kutlu, 2010).

Pozitif Ayrımcılık: Dezavantajlı gruplar olarak ifade edilen kadınlar, özürülüler, çocuklar ve bu gibi sosyal gruplandırmalar içinde yer alıp uzun zamandır

ayrımcılıkla ya da göz ardı edilmeye karşı karşıya bulunmuş olanlara yönelik olarak eşitliği ve toplumsal adaleti sağlamayı amaçlayan pozitif yönlü ayrımcı politikalar uygulanmaktadır. Ancak, bu türden pozitif ayrımcılık niteliği taşıyan sosyal politikalar sürekli değil, genellikle geçici bir süre için toplumda fırsat eşitliğini sağlamaya dönüktür (Tokol ve Alper, 2011: 230-247).

Özürülere Yönelik Çalışmalar: BM verilerine göre dünya nüfusunun yaklaşık %15'i bir şekilde özürlü olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2011). Türkiye'deyse TÜİK ve Özürülüler İdaresi Başkanlığı tarafından 2002 yılında yapılan bir araştırmaya göre nüfusun %12,29'u özürülülerden oluşmaktadır (DİE, 2002). Özürlü vatandaşların mümkünse tedavi edilmeleri, değilse en uygun şekilde toplumsal hayata uyumlarının sağlanması amacıyla eğitim ve istihdam olanaklarından en iyi şekilde faydalanmalarını temin etmek, sosyal politikanın öncelikli amaçları arasındadır. Bu amaçlara ulaşmak üzere eğitim alanında Rehberlik Araştırma Merkezleri, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri oluşturulmuş, istihdam alanında iş kanunuyla 50 kişiden fazla işçi çalıştıran işyerlerine %3 özürlü kontenjanı şartı getirilmiş, yoksulluğun azaltılması konusunda sakatlık maaşı uygulaması başlatılmış, özürlü bakımı konusundaysa bakıcı ailelere bakım parası uygulamasına geçilmiştir (Tokol ve Alper, 2011: 271-280).

Gençlere Yönelik Çalışmalar: Uluslararası kabul gören nitelendirmeye göre 15-24 yaş arasındakiler, demografik bakımdan genç olarak adlandırılmaktadırlar. Türkiye nüfusunun 15-24 yaş arasındaki kısmının 2007 verilerine göre 12 milyon olduğu göz önüne alındığında, gençlerin küresel ölçekte rekabet edebilecek kaliteli eğitim almaları ve istihdam edilebilirliklerinin sağlanmasının önemi anlaşılmaktadır. Bu amaçla Milli Eğitim, Gençlik ve Spor, Kalkınma Bakanlıkları tarafından çok çeşitli kurumsal çalışmalar yürütülmektedir. Gençlere yönelik istihdam, eğitim gibi konularda Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi kuruluşlar tarafından da uluslararası sosyal politikalar geliştirilebilmektedir. Örneğin AB tarafından 2010-2018 dönemi için kabul edilen gençlik strateji belgesinde gençler için daha fazla eğitim ve istihdam fırsatı yaratmak, gençlerin toplumsal alana tam katılımını artırmak, gençlerle toplum arasındaki dayanışmayı teşvik etmek, ana amaçlar olarak sıralanmıştır (Tokol ve Alper, 2011: 324-333).

Cinsiyet Ayrımcılığına Karşı Yapılan Çalışmalar: Kadın, erkek yetişkin bireylerin ilk sosyalleşmeleri aile içinde başlamakta, çocuklukta öğrenilen ve toplum tarafından önceden belirlenmiş roller benimseyen bireyler, cinsiyete

dayalı eşitsizlikler nedeniyle hayatları boyunca sosyal sorunlarla boğuşmak durumunda kalmaktadırlar. Kadınlara yönelik ilk çocukluk çağlarında başlayan negatif ayrımcılık, iş hayatından toplumdaki iktidar ilişkilerine kadar her alanda eşitsizlikleri beslemekte, ekonomik kalkınmanın, toplumsal dayanışmanın ve kültürel çeşitliliğin önünde engel olmaktadır (Tokol ve Alper, 2011: 282-289).

Suruç İlçesinden Bazı Sosyal Politika Uygulama Örnekleri

İstihdam Odaklı Sosyal İçerme Projeleri

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (İş-Kur) tarafından uygulamaya konulan ve özünde çalışma çağında olup da iş bulamayan vatandaşların kamu kurumlarında sekiz ay süreyle asgari ücret karşılığı toplum yararına çalışma imkânı sağlayan Toplum Yararına Çalışma Programı, bir geçici istihdam projesidir. Suruç ilçesinde bu proje kapsamında istihdam edilenler aşağıdaki tabloda görülmektedir. Köyleriyle birlikte 100.000 nüfusu olan ve ortalama 6-8 çocuklu ailelerden oluşan ilçede, 1300 kişiye istihdam sağlanmış olması önemli bir toplumsal – ekonomik rahatlık sağlamıştır.

Tablo 1: Suruç- Toplum Yararına Çalışma Programı

Kurum Adı	Yaklaşık Aylık Maliyet (TL)	Kişi Sayısı	Başlangıç Tarihi
Suruç Kaymakamlığı	1.025.000,00	941	01.11.2011
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü	205.259,37	194	20.09.2011
Suruç Belediyesi	200.000,00	200	01.10.2011

TOPLAM 1.430.259,37 1.315

Kaynak: Suruç Kaymakamlığı

Mesleki Eğitim Projeleri

İllegal yollara sapmadan hayatını kazanmak ve geleceğe umutla bakmak isteyen vatandaşlara bu şansı vermek amacıyla her gencin bir meslek sahibi yapılması, bireylerin sosyal ilişkiler ağına katılmalarını kolaylaştırabilir. Bu amaçla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (Türkiye İş Kurumu) ve Halk Eğitim Merkezi kanalıyla çeşitli meslek edindirme kursları açılmıştır.

İş-Kur Kapsamında Mesleki Eğitim Kursları: Gaz Altı Kaynakçılığı, Ark Kaynakçılığı, Elektrik Tesisat ve Pano Monitörlüğü, Kalorifer Ateşleyiciliği, Aşçı Çıraklığı (2011-2012 döneminde, toplam 233 kişi katılmıştır).

Halk Eğitim Kursları: Saç Bakım ve Kesimi, Bilgisayar İşletmenliği, Kadın ve Çocuk Üst Giysileri Dikimi, El Nakışları ve Hazır Gereç Nakışları, 4 Okulda SBS Kursu, Sadece kız öğrencilere YGS, Halkoyunları, Bağlama, Okuma Yazma, Aerobik Kursu, Oto Elektrikçiliği Kursu (2011-2012 döneminde, toplam 1716 kişi katılmıştır).

Sağlık Hizmetleri Boyutlu Sosyal Politikalar

Genel Sağlık Sigortası: Sosyal güvenlik kapsamında olmayan vatandaşlarımızın sağlık hizmetlerinden faydalanmasına imkân tanıyan, eski adıyla Yeşil Kart; yeni adıyla Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamında Suruç ilçesinde 2012 itibarıyla 8916 aile (49.560 kişi) sağlık hizmetlerinden yararlanmaktadır (ilçe nüfusu 100.000).

Gezici Sağlık Hizmetleri: Çoğunlukla köylerde yaşayan ve ilçe merkezine gelemeyen vatandaşlarımıza gezici sağlık aracı ve ekibiyle yerinde hizmet sunulmaktadır.

Bakıcı Maaşı: Hasta ve bakıma muhtaç durumdaki vatandaşlarımızın bakımını yapan bakıcılara Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yaklaşık asgari ücret kadar bir aylık ödenmektedir. 2012 itibarıyla Suruç ilçesinde 750 kişi bakıcı parası olarak ayda 634 TL almaktadır.

Evde Bakım Hizmetleri: Ağır hasta durumunda olup evinde sürekli bakıma muhtaç durumda olan vatandaşlarımıza, düzenli olarak evine kadar sağlık personeli tarafından gidilerek hizmet sunulmaktadır. Suruç ilçesinde 2012 itibarıyla 44 hastaya evde bakım hizmetleri verilmektedir.

Aile Hekimliği: 4 sağlık ocağında toplam 28 hekim ile koruyucu hekimlik ve ilk kademe sağlık hizmetleri verilmektedir.

Yoksullukla Mücadele Maksatlı Sosyal Yardımlar

Tüm ilçelerde kurulmuş olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) kanalıyla muhtaç durumdaki vatandaşlarımıza bazı sosyal transferler yapılmaktadır. Medeni kanuna göre kurulmuş olan bu vakıfların gelirleri neredeyse tümüyle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan gelmektedir.

Sosyal Güvenlik Kurumu'nu hariç tutarsak, SYDV'ler il ve ilçe düzeyinde sosyal transferlerin bel kemiğini oluşturmaktadır. Bütünleşik sosyal yardım izleme sistemlerinden faydalanan vakıflar aylık periyodik paylarını ihtiyaç sahiplerine mütevellî heyetleri kararlarıyla dağıtmakta, halk arasında çocuk parası olarak bilinen Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) karar ve ödemelerini yapmakta, dul bayanlara ödenecek aylıkların kararlarını almakta, yaşlılık ve sakatlık maaşı almak isteyenlerin başvurularını değerlendirmektedir.

Sosyal yardımlar: Suruç SYDV tarafından 2011 yılında 10.025 hane-aileye (barınma, eğitim, sağlık, yiyecek, nakit yardımı) toplam 1.275.812 TL sosyal yardım yapılmıştır.

Şartlı Nakit Transferi: Şartlı Nakit Transferi (çocuk parası) adı altında yapılan yardımlardan 2011 yılında 16.745 kişi toplam 3.828.105 TL yararlanmışır.

Dul Maaşı: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından dul bayanlara aylık 250 TL maaş bağlanması kararı verildikten sonra, 2012 verilerine göre 400 kişinin başvuruları alınmış, işlemleri yapılmıştır.

Yaşlılık ve Sakatlık Maaşı: 2003'ten bu güne kadar toplam 3.516 kişi için yaşlılık ve sakatlık maaşı bağlanması kararı alınmıştır.

Kültürel ve Sportif İçerme Projeleri

Futbol Turnuvaları: 2012 yılında liseler ve ilköğretim okulları arası futbol turnuvaları yapılmıştır. Turnuvalara katılan öğrencilere 500 adet spor kıyafeti takımı ve 2000 adet forma hediye edilmiştir.

Gezi Programları: 2012 yılında 150 gencimiz Gaziantepspor-Galatasaray maçına götürülmüştür. SODES kapsamında 100 öğrenci ile Van gezisi yapılmıştır.

Eğlence Programları: 2012 yılında,

- 10.000 öğrenciye tiyatro gösterisi izleme imkânı sağlanmışır.
- Yetenek Bende Suruç Festivali düzenlemiş, 10.000 öğrenci katılmış ve izlemiştir.
- İlçedeki müzik öğretmenlerinden oluşan bir ekip ilçe merkezindeki okullarda, öğrencilerin bayan velilerine (anne, kız kardeş gibi) konserler vermiştir (5 konser x 150 kişi).

- Kadın Kültür Merkezleri bünyesinde 8 Mart Kadınlar Günü etkinlikleri düzenlenmiştir (1000 kişi).
- İlköğretimler ve liseler arası bilgi yarışması düzenlenmiş, çeşitli hediyeler verilmiştir.

SODES Kapsamında Sosyal İçerme Projeleri

Kalkınma Bakanlığı tarafından pozitif ayrımcılık kapsamında Güneydoğu Anadolu Projesi ve Doğu Anadolu Projesi illerinde uygulanmakta olan Sosyal Destek Programı (SODES), özellikle yoksulluk ve sosyal imkânlara erişimde sıkıntı yaşayan; çocuklar, gençler, kadınlar, işsizler, yoksullar, göç etmişler ve kentlerin gecekondü bölgelerinde yaşayan bireyler ve grupları kapsamaktadır. SODES kapsamındaki çalışmalar, toplumsal hayata etkin şekilde katılmakta zorluklarla karşılaşan bu kesimler için yeni fırsatlar oluşturmak ve bu kesimin kendine olan güvenini artırarak toplumsal yaşamın daha sağlıklı bir şekilde işlemesine yardımcı olmak amacı taşımaktadır. Kalkınma Bakanlığı SODES yoluyla, uygulandığı illerden başlayarak ulusal düzeyde sosyal restorasyonun gerçekleşmesine katkıda bulunmayı hedeflemiştir.

Tablo 2: SODES 2010 İl Bazında Karşılaştırma		
İller	Kabul Edilen Proje Sayısı	Kabul Edilen Proje Tutarı TL
Şanlıurfa	75	10.053.200
Van	66	9.775.000
Gaziantep	77	9.046.000
Diyarbakır	57	8.951.000
Erzurum	57	8.024.000
Malatya	80	7.171.000
Ağrı	55	6.976.000
Elazığ	44	6.562.000
Mardin	41	6.354.000
Muş	38	5.998.000
Batman	47	5.928.000
Bitlis	63	5.782.000
Adıyaman	62	5.775.000
Şırnak	22	5.560.000
Toplam	784	101.945.200
Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı Sosyal Destek Programı		

Tablo 3: SODES 2008-2009-2010 Yıllarına Göre Proje Dağılımları - Şanlıurfa			
Yıl	Konu Başlığı	Bütçe TL	Proje Sayısı
2008	İstihdam	1.603.950	12
	Sosyal İçerme	2.498.820	21
	Kültür-Sanat-Spor	3.897.230	34
2009	İstihdam	2.964.400	28
	Sosyal İçerme	7.046.550	50
	Kültür-Sanat-Spor	2.859.200	45
2010	İstihdam	1.726.708	15
	Sosyal İçerme	6.246.334	40
	Kültür-Sanat-Spor	1.540.158	19
Toplam		30.383.350 TL	264
Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı Sosyal Destek Programı			

2011 Yılında İlçede Uygulanan SODES Projeleri: SODES ile SBS'ye Doğru (eğitimde fırsat eşitliği sağlayarak ilçenin SBS'deki başarısını artırmak, maddi durumu düşük ve dershaneye gidemeyen başarılı 150 öğrenciye SBS'ye yönelik dersane desteği verme amacı). SODES ile YGS Hazırlık Kursu (eğitimde fırsat eşitliği sağlayarak ilçenin YGS deki başarısını arttırmak, maddi durumu düşük ve dershaneye gidemeyen başarılı 100 öğrenciye YGS'ye yönelik dersane desteği verme amacı). SODES ile Elele Sुरुç Değişiyor (kitap değişim günleri çerçevesinde, Cumhuriyet İlköğretim Okulu bünyesinde bir kütüphane açılmış ve belirlenen günlerde vatandaşlar eski kitaplarını getirerek yeni kitaplarla değiştirme imkânına kavuşmuştur). Ülkemin En Büyük Gölünü ve Van İlini Geziyorum (maddi durumu kötü olan ve 100 başarılı öğrencinin bir gezi programı çerçevesinde gezdirilerek, sosyal ve kültürel değerler kazandırma amacı).

2010 Yılında İlçede Uygulanan SODES Projeleri: SODES ile SBS'yi Aşıyorum Projesi (eğitimde fırsat eşitliği sağlayarak ilçenin SBS'deki başarısını arttırmak, maddi durumu düşük ve dershaneye gidemeyen başarılı 150 öğrenciye SBS'ye yönelik dersane desteği vermek). Okul Bahçem Oyun Bahçem Projesi (10 Köyün İlköğretim Okulu öğrencileri ve köy çocukları). Gençlik Merkezleri Projesi. GAP İle Okul Bahçem Projesi.

2009 Yılında İlçede Uygulanan SODES Projeleri: Kültür Sanat Etkinlikleri ve Tiyatro Günleri, Cep Sinema Etkinlikleri (Bölgedeki sosyo-ekonomik düzeyi

düşük halkın, öğrencilerin sinema, tiyatro, konser vb. kültür-sanat etkinliklerinin eğitimini alabilecekleri ve eserlerini sergileyebilecekleri bir ortam hazırlama). Sporla Sağlıklı Düşünen Beyinler (yetişkin, çocuk ve gençlerin sportif amaçlarla bir araya gelmeleri, topluma kazandırılması amacı). Eğitimde Fırsat Eşitliği ile SBS Kursu (maddi durumu yetersiz 150 öğrenciyi orta öğretime hazırlamak). ÖSS Kursu ve Üniversite Gezileri (ÖSS adayı son sınıf ve ara sınıf öğrencilerini ÖSS sınavına hazırlamalarını sağlamak). Tarih ve Kültür Gezisi (Suruç Anadolu Lisesi ve diğer tüm genel liselerde başarılı ve maddi durumu düşük ailelere mensup öğrencileri 5 gün boyunca İstanbul'un tarihi ve turistik yerlerini gezerek tanımlarını sağlamak).

2008 Yılında İlçede Uygulanan SODES Projeleri: Eğitim ve ÖSS Projesi (Eğitimde kaliteyi yükseltmek Toplum Eğitim Öğretim bilincinin içselleştirmiş birey yetiştirmek. Sosyo-Ekonomik durumu kötü olan 100 gencimizi ÖSS'de kazandırıp meslek sahibi yapmak, eğitim müfredatı işlerken ÖSS dökümanıya pekiştirmek). Gaziantep Hayvanat Bahçesi Gezisi (Öğrencilerimizin sosyalleşmelerini sağlama ve Çevremizde yaşayan hayvanları tanıma, 500 kişi). Çocuk Oyun Parkı Projesi. Tarih Gezileri Projesi (40 kişi). Giyim Kursu Projesi (18 ve 40 yaş arası ilkökul mezunu Kadınların toplum ve aile içindeki konumunu güçlendirmek, 75 kişi). Halı Dokuma Kursu Projesi (16-40 yaş arası kadınlarımız arasından okuma yazma bilen kadınlarımızın toplum içinde saygın bir konuma getirilmesi, 20 kişi).

Tablo 4: Suruç İlçesi SODES ve GAP Projeleri			
Yıllar	Adet	SODES	GAP
2011	4	299.820,00	-
2010	9	243.829,00	564.050,00
2009	13	715.350,00	-
2008	6	344.440,00	-
Toplam	32	1.603.439,00	564.050,00
Kaynak: Suruç Kaymakamlığı Proje Ofisi			

Mahallelerde Gençlik ve Kadın Kültür Merkezlerinin Açılması

Çok Amaçlı Toplum Merkezleri ve Kadın Kültür Merkezleri: Eğitim olanaklarından zamanında yeterince yararlanamamış, toplumda kendini yeterince ifade edemeyen ve belki de aile içi şiddete maruz kalmış hanımlar ya da genç bayanlar ev ortamının dışına çıkarak sosyalleşebilme fırsatı

yakalamaktadırlar. Şanlıurfa ilinde faaliyet gösteren *Kadın Kültür Merkezleri*, Şanlıurfa Valiliği koordinasyonunda, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından SODES kapsamında finanse edilmektedir. Projenin amacı; kadınları sosyal, kültürel, eğitsel ve sanatsal faaliyetler yoluyla güçlendirerek, toplumsal yaşama katılımlarının sağlanmasıdır. Kadın Kültür merkezleri 2010 yılında 10 ayrı mahallede ve 5 ayrı ilçede kurulmuştur. 2010 yılında 12 bin kadın okuma yazma, dikiş, nakış, bilgisayar, trikotaj, takı tasarımı, kuaförlük ve el sanatları kurslarından eğitim almışlardır. Kadınlara merkezlerde çeşitli konularda seminerler de verilmektedir. Ayrıca merkezlerinde Rehberlik ve Danışma Hizmetleri de birim sorumluları ve öğretmenler tarafından yürütülmektedir. Proje başarılı olduğundan dolayı 2011 yılında da, ayrıca 7 ayrı mahallede ve 3 ayrı ilçede de faaliyete geçmiştir. Şanlıurfa’da toplamda Kadın Kültür Merkezlerinin sayısı 25’e yükselmiştir. 2011 yılında 15 bin kadına ulaşılmıştır. 2012’de 15 kadın kültür merkezi daha eklenerek sayı 40’a yükselmiştir.

Suruç ilçesinde 3 adet Kadın Kültür Merkezi mevcuttur. Bu merkezlerdeki kurslara değişik yaş gruplarından toplam 246 bayan katılmaktadır. Kadın kültür merkezinde Suruçlu hanımların talepleri göz önüne alınarak, branşlarında uzman öğretmenler eşliğinde açılan çeşitli kurslardan bazıları şöyle sıralanabilir: giyim kursu, nakış ve el sanatları kursu, 1. kademe okuma yazma kursu, 2. kademe okuma yazma kursu, bilgisayar kursu, aile planlaması kursu, takı kursu, İngilizce kursu, folklor kursu, ikinci kademe İngilizce kursu, kadın sağlığı eğitim programı, org ve gitar kursu. GAP İdaresi tarafından, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını bütünleştiren yoksulluğu azaltma stratejileri, katılımcı yaklaşımların teşvik edilmesi, kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar ve bütün bu çalışmalarda dezavantajlı grupların ve cinsiyet perspektifinin gözetilmesi yönünde bir dizi projeler yürütülmektedir. Bu bağlamda yürütülen çalışmaların en önemlilerinden biri *Çok Amaçlı Toplum Merkezleri* (ÇATOM’lar) projesidir. ÇATOM’lar, GAP İdaresi tarafından 1992-94 yılları arasında yapılmış olan beş temel araştırmanın bulgularına dayalı olarak hazırlanmış olan Sosyal Eylem Planı ile bu araştırmalardan biri olan “GAP Bölgesinde Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegrasyonu Araştırması” bulgularına dayalı olarak hazırlanan Eylem Planı’ndan hareketle ortaya çıkmıştır. Suruç ilçesinde 1 adet ÇATOM mevcuttur. Buradaki kurslara toplam 273 kişi katılmaktadır. Çok Amaçlı Toplum Merkezi’nde Suruçlu hanımların talepleri göz önüne alınarak, açılan kurslar SODES Kadın Kültür Merkezi’ndekilerle hemen hemen aynıdır.

Dini ve Manevi Sosyal Hizmetler

Kutlu Doğum Haftası kapsamında seminerler ve kültürel etkinlikler yapılmıştır. Kandil gecelerinde programlar düzenlenmiştir.

Metodoloji

Özellikle son dönemde, terörle mücadelenin bütüncül olarak yapılması gerektiği ve terörle mücadelede önleme çalışmalarının önemli olduğu, öne çıkan hususlar arasındadır. Bu çerçevede de çoğunlukla toplum destekli polislik gibi birimler üzerinden terörün önlenmesi amacıyla, çok sayıda sosyo-ekonomik projeler gerçekleştirildiği de bilinmektedir. Fakat yararlı olduğu konusunda hemfikir olunan bu sosyo-ekonomik projelerin terörü önlemede ne kadar yararlı oldukları hala net olarak yanıtlanamayan bir soru olarak canlılığını korumaktadır. Bu çalışmada ise bu sorunun farklı bir yönü üzerinde durulmuş ve sosyal projelerden istifade eden şahısların bu konuda ne düşündükleri, sosyal projelerden istifade eden ve edemeyen kişilerin görüşlerinde bir farklılık bulunup bulunmadığı temel araştırma sorusu olarak belirlenmiştir.

Dolayısı ile bu çalışmada sosyal politika uygulamalarının, terörle bütüncül mücadeleye ve terörü önleme çalışmalarına etkilerinin, sosyal proje uygulamalarından yararlanan kişiler tarafından nasıl algılandığının ölçülmesi ve sosyal proje uygulamalarından yararlanan kişiler ile yararlanmayan kişiler arasında anlamlı bir görüş farkının bulunup bulunmadığının ortaya konması amaçlanmıştır. Bu kapsamda Şanlıurfa ili Suruç ilçesinde, sosyal projelerden yararlanmış olan 16 kişi ve bu projelerden yararlanamamış 16 kişiye (toplam 32 kişi) yönelik subjektif bir araştırma yöntemi olan Q metodoloji tekniği uygulanmıştır.³

Araştırmada sosyal politika uygulamalarının terörle mücadeleye etkisi, Ferraro'nun 1995 yılındaki çalışmasından esinlenilerek dört temel parametre üzerinde incelenmiş ve uygulama yapılan şahısların görüşleri “yargı”, “öncelik”, “duygu” ve “davranış” başlıkları altında ele alınmıştır. (Ferraro, 1995 aktaran Demir ve Kul, 2011: 58). Araştırmada temel alınan parametreler Tablo 5’de özetlenmiştir.

---

³ Nitel bir araştırma yöntemi olan ve SPSS gibi araştırma metotlarına alternatif olarak ortaya çıkmış olan Q metodolojinin temel amacı subjektif algıları ölçmek olduğundan (mülakat tekniği gibi) evreni temsil etme kaygısı yoktur.

Tablo 5: Araştırma Ölçeğinin Hazırlanması

	<i>Yargı</i>	<i>Öncelik</i>	<i>Duygu</i>	<i>Davranış</i>
<i>Genel</i>	Toplumda terörü önlemeye ilişkin oluşmuş yargı	Terör sorununun öncelikli çözülmesi gereken sorun olduğu düşüncesi	Ailesi ve çevresindeki kişilerin terörden mağdur olmalarına ilişkin algısı	Devlet düzeyinde terörü önleme
<i>Kişisel</i>	Terörü önlemeye ilişkin bireysel düzeydeki yargı	Terörden doğan mağduriyetlerin önlenip önlenememesi	Bireysel düzeyde terörden mağdur olma algısı	Bireysel düzeyde teröre bulaşma / terörden mağdur olma riskinden kaçınma

Bu ölçek çerçevesinde geliştirilen ve tablo 6’de yer alan ifadeler Şanlıurfa ili Suroç ilçesinde yaşayan ve sosyal projelerden istifade eden ve etmeyen toplam 32 kişiye birebir (yüz yüze) olarak okunarak önem sıralamasına göre (kesinlikle katılmıyorum–tamamen katılıyorum) ifadeleri derecelendirmeleri ve bu derecelendirmeye göre de ifadeleri Tablo 7’deki şablona yerleştirmeleri istenmiştir.

Tablo 6: Araştırmada Kullanılan İfadeler

Yargı		
Yargı	Kişisel Düzey	Yaşadığım yerde terör, öncelikli bir sorun değildir. (3) Terörden mağdur olma buradaki en önemli sorunlardan biridir. (12)
	Genel Düzey	Çevremde çok az kişi terörden mağduriyet yaşıyor. (8) Gençler teröre bulaşma riski taşımaktadır. (13)
Öncelik (Değer)	Kişisel Düzey	Terörden mağdur olmamak ve teröre bulaşmamak için alınan önlemler yeterlidir. (7) Yapılan çalışma ve projeler terörü önleyememektedir. (1)
	Genel Düzey	Yöneticiler terörle mücadele sorununu öncelikli olarak ele almalıdır. (16) Terörle mücadeleden daha önemli konular vardır. (6)
Duygu	Kişisel Düzey	Terör mağduru olma endişesi taşımam. (2) Belli dönemlerde terör mağduru olma korkusu yaşarım. (14)
	Genel Düzey	Çevremdeki insanların teröre bulaşma ihtimali olduğuna inanmıyorum. (5) Akrabalarımın veya arkadaşlarımla teröre bulaşmasından endişe duyarım. (11)
Davranış	Kişisel Düzey	Terör endişesi taşımadığım için burada yaşamaktan memnunum. (15) Terör mağduru olmamak için başka bir yere taşınmayı düşünürüm. (9)
	Genel Düzey	Devletin terörü önleme çalışmaları yeterlidir. (4) Terörü önleme çalışmaları daha da geliştirilmelidir. (10)

Tablo 7: Araştırmada Kullanılan Örnek Şablon

	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
<i>1 ifade</i>							<i>1 ifade</i>
		<i>2 ifade</i>				<i>2 ifade</i>	
			<i>3 ifade</i>		<i>3 ifade</i>		
				<i>4 ifade</i>			

Araştırmanın Bulguları

Q metodoloji sonuçlarına göre verilerin istatistiki olarak anlamlı (significant effect/SE) olup olmadığı “ $SE=(1/\sqrt{n}).2,58$ ” formülü ile saptanmaktadır ve bu formül sonucu elde edilen 0,645 sayısı ve üzerindeki faktör değerleri anlamlı sonuç olarak kabul edilmektedir (Demir ve Kul, 2011: 85). Formüldeki n sayısı araştırmada kullanılan ifade sayısını göstermektedir ve bu uygulamada n sayısı 16 ile ifade edilmektedir. Q metodoloji ile elde edilen sonuçların bilgisayar programı yardımı ile analiz edilmesi neticesinde sonuçların beş faktör altında toplandığı, iki faktör altında ise yoğunlaştığı görülmektedir. Uygulama yapılan 32 şahıs içinden de 17 şahsın anlamlı bir grup içerisinde toplandığı, diğerlerinin sonuçları ise tabloda dağınk olarak yer aldığı görülmektedir.

Tablo 8: Q Sort Faktör Analizi

QSORT	1	2	3	4	5
1 ny1	0.3650	-0.7733X	0.1876	-0.2529	-0.0830
2 ny2	0.5866	0.3399	-0.2141	-0.3332	-0.2089
3 ny3	0.6004	-0.1547	0.5430	0.1985	0.1614
4 ny4	0.4752	0.6276	0.0130	0.2193	0.2788
5 ny5	0.8534X	-0.2182	0.0860	-0.1400	-0.0385
6 ny6	0.4299	0.5985	-0.3628	0.0946	0.3058
7 ny7	0.5748X	-0.0577	0.1528	0.7115X	-0.0052
8 ny8	0.4607	-0.5166	0.4926	-0.0286	-0.2354
9 ny9	0.5977	-0.3378	-0.2368	0.3683	0.0739
10 ny10	0.5298	-0.4067	-0.4606	0.3279	0.0404
11 ny11	0.8529X	-0.1031	-0.2558	-0.1269	-0.1034
12 ny12	0.5721	0.1149	-0.5706	0.0031	0.1963
13 ny13	0.2268	-0.5604	-0.3385	-0.2796	0.1365
14 ny14	0.3451	0.1042	0.7094X	-0.0128	-0.3880
15 ny15	0.6888X	0.2867	-0.2829	-0.4914	0.0129
16 ny16	0.5363	-0.3042	-0.4572	0.2254	-0.2486
17 yar1	0.0900	0.8017X	0.1139	-0.0462	-0.1272
18 yar2	0.4945	0.4358	-0.1029	0.0910	-0.3566
19 yar3	0.2067	0.8682X	0.1546	0.1169	0.1585
20 yar4	0.2549	0.4135	-0.3358	0.4858	0.4306
21 yar5	0.6696X	-0.0033	0.1885	0.1494	-0.4175
22 yar6	0.4656	-0.6228X	-0.1954	-0.1751	0.2834
23 yar7	0.4505	0.5852	0.4166	-0.3095	0.0816
24 yar8	0.3977	0.3525	0.1465	-0.3785	0.3871
25 yar9	-0.1574	0.1920	0.1499	0.7156X	-0.3929
26 yar10	0.3064	-0.6542X	0.2932	0.2819	0.3789
27 yar11	0.5479	0.4026	-0.1131	-0.0677	-0.3122
28 yar12	0.7219X	-0.4417	-0.0343	-0.0457	-0.0348
29 yar13	0.7628X	0.3056	-0.1270	-0.0081	-0.2836
30 yar14	0.1399	0.0549	0.4143	0.1360	0.7266X
31 yar15	0.8716X	-0.0325	0.3294	-0.0013	0.0297
32 yar16	0.5863	0.0105	0.4780	-0.1489	0.3126

İlk iki faktördeki yoğunluk incelendiğinde ise; sosyal projelerden yararlanmayanlardan dördünün ilk faktörde, sadece birinin ikinci faktörde olduğu görülürken; sosyal projelerden yararlanan 8 kişiden dördünün ilk faktörde, dördünün ise ikinci faktörde olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile; sosyal projelerden yararlanmayanların ekseriyetle belli bir grup içinde (birinci faktörde) yoğunlaştığı görülürken, sosyal projelerden yararlananların ise tamamen ikiye ayrıldığı; yarısının sosyal projelerden yararlanmayanlar ile aynı görüşte (faktörde) toplandığı, diğer yarısının ise daha farklı bir görüşte (ikinci faktörde) gruplandığı ifade edilebilir.

Q metodoloji faktör analizine (factor scores) göre, sosyal projelerden yararlanmayanlar ile sosyal projelerden yararlananların yarısının ekseriyetle;

- *Yöneticilerin terörle mücadele sorununu öncelikli olarak ele almaları gerekliliği,*
- *Terörü önleme çalışmalarının daha da geliştirilmesi gerektiği,*
- *Buna rağmen terörden mağdur olma korkusu yaşamadıkları ve bu nedenle de başka bir yere taşınmayı düşünmedikleri görüşüne sahip oldukları / öncelik verdikleri görülmektedir.*

Sosyal projelerden yararlananların diğer yarısının ise (ikinci faktör) ekseriyetle;

- Gençlerin teröre bulaşma riski taşıdıkları,
- Kendilerinin de belli dönemlerde terör mağduru olma korkusu yaşadıkları ve
- Terör mağduru olmamak için başka bir yere taşınmayı düşündükleri görüşüne sahip oldukları / öncelik verdikleri görülmektedir.

Q metodoloji konsensüs ve çatışma (consensus vs. disagreement) analizine göre, sosyal projelerden yararlanmayanlar ile sosyal projelerden yararlananların;

- “Çevremdeki insanların teröre bulaşma ihtimali olduğuna inanmıyorum” fikrine katılmadıkları ve
- “Yaşadığım yerde terör, öncelikli bir sorun değildir” fikri ile ilgili kararsız (nötr) oldukları hususunda mutabık kaldıkları söylenebilir.

Sosyal projelerden yararlanmayanlar ile sosyal projelerden yararlananların yarısı, “belli dönemlerde terör mağduru olma korkusu yaşamam” fikrine kesinlikle katılmazken (-3), sosyal projelerden yararlananların diğer yarısı bu fikre oldukça (2) katılmaktadır. Yine aynı şekilde sosyal projelerden

yararlanmayanlar ile sosyal projelerden yararlananların yarısı, “terör mağduru olmamak için başka bir yere taşınmayı düşünürüm” fikrine kesinlikle katılmazken (-2), sosyal projelerden yararlananların diğer yarısı bu fikre oldukça (2) katılmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın literatür kısmında da tartışıldığı üzere; terörle mücadelenin günümüzde salt bir silahlı mücadeleden ibaret olmadığı, terörün silahlı kanadının yanı sıra söylem alanı ve eleman kazanma süreçleri ile de mücadele edilmesi gerektiği düşüncesi, son dönemde üzerinde uzlaşılan bir husustur. Bu çerçevede terörün tüm alanları ile mücadele, ancak toplumsal kurumların ortaklaşa ve eşgüdümle hareket etmesi ile sağlanır ki; bu da terörle mücadelede sadece güvenlik birimlerinin kullanıldığı klasik/eski anlayışın geçmiş dönemlerde kaldığının açık bir göstergesidir. Günümüzde terörle etkin mücadele, ancak bütüncül bir yaklaşım ve tüm kurumların sürece entegre edilmesi ile gerçekleşebilir.

Terörle mücadele sürecinde, polis ve askerinin dışında diğer (sosyal, siyasal veya ekonomik) kurumların da aktif rol almasının terörle mücadelede önemli bir kazanım olduğu, terör örgütü güdümünde yayın yapan haber (web) sitelerindeki yazılardan ve bu kurumların hedef gösterilmesinden ve (SODES eğitim üniteleri, bankalar ve iş makineleri gibi) bu kurumlara yönelik gerçekleştirilen molotoflu/ses bombalı saldırılardan anlaşılmaktadır.

Özellikle de bölgede gerçekleştirilen sosyo-ekonomik projelerin, terörü önleme sürecine çok önemli katkılar sağladığı kamuoyu tarafından kabul edilse de; bu katkının ne ölçüde olduğu ve bu katkının nasıl artırılabilceği ve nasıl daha etkin bir hale dönüştürülebileceği henüz cevaplanmamıştır.

Bu çalışmada da, terörü önleme adına yapılan sosyal, siyasal ve ekonomik projelerden istifade eden şahısların, terör ve terörle mücadelede hususunda ne düşündükleri, bu projelerden istifade eden ve etmeyen/edemeyen kişilerin görüşlerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığının ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırma sonucundan, bu projelerden yararlanmayanların ekseriyetle bir görüş üzerinde kümelenildiği, fakat bu projelerden istifade edenlerin görüşlerinde ise yarı yarıya bir ayrışma olduğu, yarısının projelerden istifade etmeyen kişiler ile aynı görüşlerde örtüştüğü diğer yarısının ise farklı bir noktada kümelenildiği görülmektedir. Bu da gerçekleştirilen sosyal ve ekonomik projelerin, katılımcıların ancak yarısında bir farklılaşma ve farkındalık

oluşturabildiğini göstermektedir. Katılımcılar üzerinde daha fazla bir farkındalık ve farklılaşma oluşturabilmek için de, söz edilen projelerin sayısından ziyade; içeriğinin, kapsamının ve kalitesinin geliştirilmesi gerektiği söylenebilir.

Araştırmaya katılan şahısların ekseriyetle *terörü, yaşadıkları bölgede göz ardı edilmemesi gereken bir sorun olarak gördükleri ve akraba ya da sosyal çevresindeki insanların teröre bulaşma ihtimali olduğuna inandıkları* görülmektedir. Bu durum araştırmaya katılan şahısların, terörü halen önemli bir tehdit olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Dolayısı ile bölgede terör gerçeği/sorunu halen önemli bir tehdittir ve bölgeye yönelik yapılacak çalışma ve projelerde terör göz ardı edilmemesi gereken önemli bir faktördür. Tabii ki bu, her şeyin (projelerin, çalışmaların ve yatırımların) terör endeksli yapılması anlamına gelmemektedir. Terörden bahsetmeden terörle mücadele edebilmek, belki en etkili terörle mücadele yollarından biridir.

Araştırma sonuçlarında sosyal projelerden yararlanan şahıslar ile sosyal projelerden yararlanmayanlar arasında görüş farklılığı olduğu da görülmektedir. Sosyal projelerden yararlanmayanlar ile sosyal projelerden yararlananların bir kısmı *terör mağdur olma korkusu yaşamadıklarını ifade ederken*, sosyal projelerden yararlananların önemli bir kısmı *terör mağdur olma korkusu yaşamadıklarını* ifade etmektedir. Ayrıca sosyal projelerden yararlananların yarısı, *terör mağduru olmamak için başka bir yere taşınmayı düşündüklerini* ifade ederken; sosyal projelerden yararlanmayanlar *başka bir yere taşınmayı* düşünmemektedirler. Bu durum sosyal projelere katılan şahısların en azından yarısının teröre karşı duyarlılıklarını geliştirdiği ve bu nedenle (terörden mağdur olmamak için) kendilerince bir dizi önlem ve tedbirler de alabileceklerini göstermektedir.

Kaynaklar

BAL, İ. (2000) “Hizbullah Örneği Çerçevesinde Polisin Terör Operasyonları ve Pro-Aktif Terörle Mücadele”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 5-6, ss: 53-68.

BAL, İ. (2006) *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, USAK Yayınları, Ankara.

BAL, İ. ve Laçiner, S. (2004) “Küresel Terörle Mücadelede ABD Güvenlik Politikalarının Türkiye'nin İç Güvenliğine Yansımaları”, İdris Bal, (Ed.), *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası*, Nobel Yayınevi, Ankara.

- BEREN, F. (2011) “İnsanlar Neden Terörist Olmaz? Dağa Çıkmanın Önündeki En Büyük Engel: Bireyin Toplumsallaşabilmesi”, *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, Cilt: 2 Sayı: 2, ss:73-86.
- BEREN, F. (2012) “The Action Profile of PKK/KCK Terrorist Organization”, *Review of International Law and Politics*, No: 29, ss: 87-107.
- ÇAKIR, Ö. (2002) “Sosyal Dışlanma”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 3.
- DEMİR, F. ve Kul, M. (2011) *Modern Bir Araştırma Yöntemi Q Metodu*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- DİE (2002) Türkiye Özürlüler Araştırması.
- DOLU, O. (2010) *Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- FERT, İ. (2007) *Sosyal Politika ve Suç İlişkisi Ülkemiz Suç Profili Açısından Bir Değerlendirme*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir.
- GANOR, B. (2002) “Defining Terrorism: is one man’s terrorist another man’s freedom fighter?” *Police Practice and Research*, Cilt: 3, Sayı: 4, ss. 287–304.
- KAYA, E. (2009) *Yoksullukla Mücadelede Avrupa’nın ve Türkiye’nin Sosyal Yardım Modeli*, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.
- KESKİN, A. (2007) *Türkiye’de Terör Sorunu ve Sosyal Politika Stratejileri Açısından Çözümleri*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- KORAY, M. (2008) *Sosyal Politika*, İmge Kitabevi, Ankara.
- LAQUER, W. (1978) *Terrorism*, London: Weidenfeld and Nicolson.
- ÖZKAZANÇ, A. (2009) “Toplumsal Vatandaşlık ve Neo-Liberalizm Sorunu”, Ankara Üniversitesi *SBF Dergisi*, Cilt: 64, Sayı: 1.
- ŞENKAL, A. (2005) “Sosyal Politika ve Sosyal Vatandaşlık: Kölelikten Sosyal Vatandaşlığa (Avrupa Birliği Vatandaşlık Örneği)”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi Nevzat Yalçıntaş’a Armağan Özel Sayısı*, No: 50, ss. 226-258.
- TOKOL, A. ve Alper, Y. (2011) *Sosyal Politika*, Dora Yayınları, Bursa.

USAK (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu) (2007) *Terörle Mücadele Rapor*, USAK Yayınları, Ankara.

WHO (World Health Organization) (2011) World Report on Disability.

YILMAZ, S. (2006) *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları İçindeki Yeri (Eskişehir Örneği)*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

YÜCESAN ÖZDEMİR, G. ve Kutlu, D. (2010) *Türkiye’de Sosyal Yardımlar: İktisadi, Siyasi ve Kültürel Yapılar Üzerine Bir Çözümleme*, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri: Deneyimler ve Yeni Fikirler Sempozyumu, İstanbul.

